

SAVREMENE RADNE MIGRACIJE U EVROPSKOM KONTEKSTU – EKONOMSKI I POLITIČKI ASPEKTI

Contemporary Labour Migration in European Context – Economic and Political Aspects

ABSTRACT *Today, migratory movements are very important demographic and social phenomenon. If we take into account the empirical evidence of increasing immigration volume and rates, the theoretical and research interest in this topic becomes understandable. This article will focus on labour migration, as it seems that a wide number of spatial movements are driven by economic motives. The aim of this paper is to examine the most important theoretical approaches, with special overview of Massey's synthesis, and to point out the lack of emphasis on political and legal dimensions in the migration processes.*

KEY WORDS *labour migration, migration theories, Europe, immigration policies, Douglas Massey*

APSTRAKT *Migratorna kretanja stanovništva danas predstavljaju vrlo bitan demografski i društveni fenomen. Ako se imaju u vidu empirijski dokazi o porastu obima migracija, sasvim razumljiva postaje teorijska i istraživačka pažnja koja im se posvećuje. U našem fokusu biće radne migracije, jer je veliki broj migracija podstaknut upravo ekonomskim motivima. Cilj ovog rada jeste da se preispitaju najvažniji teorijski pristupi migracijama, uz poseban osvrt na Mesijevu teorijsku sintezu, ali i da se ukaže na nedovoljno naglašavanje uticaja političke i pravne dimenzije na trendove radnih migracija.*

KLJUČNE REČI *radne migracije, teorije o migracijama, Evropa, imigracione politike, Daglas Mesi*

Uvod

Mehaničko kretanje stanovništva u savremenom svetu predstavlja vrlo bitan demografski fenomen i sastavni deo procesa globalizacije. Interesovanje za ovo pitanje je sasvim razumljivo ako se imaju u vidu statistički pokazatelji. Procenjeno je da broj međunarodnih migranata iznosi 214 miliona (World Migration Report

¹ dunja.poleti@gmail.com

2010:XIX), što okvirno znači da oko 3% svetskog stanovništva živi van mesta svog rođenja. Između 1965. i 1990. godine broj međunarodnih migranata je porastao za oko 45 miliona, godišnjom stopom rasta od 2,1%. Trenutna godišnja stopa rasta je još viša i iznosi 2,9% (Sajt Međunarodne organizacije za migracije: <http://www.iom.cz/about-us>).

Tokom godina formulisane su mnoge definicije migracija, od kojih najveći broj u obzir uzima promenu mesta stanovanja (Salt, Clarke, 2004:9-11). Migracije se često označavaju kao kretanje osobe ili grupe osoba iz jedne geografske jedinice u drugu, preko administrativne ili političke granice, sa ciljem da se privremeno ili trajno nasele na mestu koje se razlikuje od mesta porekla (Bauer; Haisken-DeNew; Schmidt, 2005:113). Ipak, potrebno je naglasiti da saglasnost oko vremenske dimenzije nije postignuta. Dok naučna javnost svaku promeni mesta stanovanja, bez obzira na destinaciju i trajanje smatra migracijama, Ujedinjene nacije ih definišu na sledeći način: „...oblik prostorne pokretljivosti između jednog geografskog dela i drugog, podrazumevajući pod tim trajnu promenu mesta stanovanja“ (navedeno prema Bobić, 2007:103). U ovom radu biće prihvaćena definicija koja osim trajnih, u obzir uzima i kretanja privremenog tipa.

Pored prostorne i vremenske dimenzije i motivacija je vrlo važna komponenta migracija, na osnovu koje se prave različite tipologije. Iako postoje mnogobrojni motivi migracija, one se prema uzroku često dele na ekonomske i neekonomske (Bobić, 2007:110). Istraživanja ukazuju na to da su ekonomski razlozi, poput traženja posla ili popravljavanja uslova života i životnog standarda, najčešći pokretači (Bauer; Haisken-DeNew; Schmidt, 2005:114). Pokazalo se da i u prinudnim migracijama (etnički migranti, azilanti i izbeglice), ekonomski momenat igra značajan uticaj na izbor zemlje destinacije. Takođe, i razlozi kao što su spajanje porodice, često imaju korena u radnim migracijama (Canoy, Horvath, Hubert, Lerais, Sochacki, 2010:73).

Upravo zbog svoje rasprostranjenosti i brojnosti, radne migracije predstavljaju jedan od najbitnijih tipova kretanja stanovništva i biće predmet ovog rada, sa posebnim osvrtom na evropski geografski prostor. Proučavanje radnih migracija na području Evrope važno je iz nekoliko razloga. Sa ukupnim brojem od oko 56 miliona migranata, Evropa predstavlja najznačajniji imigracioni region (Bauer; Haisken-DeNew; Schmidt, 2005:112). Migracije u Evropi su aktuelna tema, i to ne samo na Zapadu², već i u istočnoevropskim zemljama koje se suočavaju sa novom ulogom tranzicionih i imigracionih društava. Takođe, Evropska unija kao specifična politička tvorevina delom ograničava samostalno odlučivanje i delovanje nacionalnih država.

Cilj ovog rada jeste da se preispitaju teorijski pristupi radnim migracijama, uz detaljniji osvrt na Mesijevu teorijsku sintezu, ali i da se ukaže na nedovoljno

² U radu će se koristiti velika slova za označavanje regiona, jer oni u ovom kontekstu ne predstavljaju samo geografske oblasti, već i političke pojmove.

naglašavanje uticaja političke i pravne dimenzije na trendove radnih migracija. U prethodnim godinama mnogo se debatovalo o pitanjima migracija, razvijale su se nove politike na nacionalnom i nivou Evropske unije (Canoy, Horvath, Hubert, Lerais, Sochacki, 2010: 78), od kojih je većina bila restriktivna. Čini se da dešavanja u političkoj areni, koja svakako uključuju i stavove domicilnog stanovništva o imigraciji, predstavljaju bitnu determinantu migracija, ali da ona nisu na adekvatan način inkorporirana u teorijske pristupe.

Teorijski pristupi migracijama

Prvi podsticaji razvoju teorija o migracijama nastali su krajem XIX veka (u radovima Ravenštajna) i oni su više pažnje posvećivali osobinama migranata, a manje razlozima migriranja (Bobić, 2007:107).

Razvoj savremenih pristupa o međunarodnim migracijama započeo je mikroteorijskim modelima. U središtu ovih teorija bio je pojedinac za koga se pretpostavljalo da slobodno, racionalno i samostalno donosi odluke. Smatralo se da potencijalni migrant meri negativne faktore koji ga potiskuju iz zemlje u kojoj živi (u *push* faktore spadaju, na primer, gubitak posla, male plate, nizak životni standard, loši uslovi za rad, populacioni i ekološki pritisci) i pozitivne faktore koji ga privlače ka zemlji destinacije (*pull* faktori mogu biti bolja mogućnost zapošljavanja, napredovanja u poslu, bolje plaćen posao, viši životni standard, pogodnosti koje pruža okolina i životni uslovi, itd.). Ukoliko prevagnu faktori moguće dobiti, potencijalni migrant odlučuje da se preseli.

Model privlačenja i odbijanja je dugo vremena bio dominantan pristup u izučavanju migracija. Zbog svoje sposobnosti da integriše i druga teorijska stanovišta, često se isticalo da *push-pull* teorija daje najpotpuniji uvid u međunarodne radne migracije. Kasnije će brojni teoretičari dovesti u pitanje ovaj koncept, nazivajući ga pre deskriptivnim *ad hoc* modelom u kojem se proizvoljno naglašavaju različiti faktori i mešaju nivoi apstrakcije, nego teorijskim pristupom (De Haas, 2008:8-11, Predojević-Despić, 2010:26-28).

Vremenom su na ovim kritikama nastajale nove teorije. Danas se klasifikacija teorija o radnim migracijama često vrši prema nivoima analize, pa se one dele na mikro, mezo i makro teorijske pristupe. Teoretičari koji neguju mikro teorijske pristupe, kao što je već spomenuto, migracije posmatraju iz perspektive pojedinca, racionalnog aktera, koji samostalno donosi odluku o prostornom kretanju. Nasuprot njima nalaze se autori koji akcenat stavljaju na makro kontekst, te na strukturalne podsticaje i ograničenja migratornih tokova. Oni proučavaju vezu između društvenih, ekonomskih, političkih, kulturnih, demografskih ili ekoloških struktura i migracija. Između ova dva analitička nivoa nalaze se teoretičari koji ukazuju na značaj mezo pristupa i koji za jedinice analize uzimaju različite društvene grupe

(porodicu, domaćinstvo, raznovrsne migratorne mreže), često koristeći pojam socijalnog kapitala.

Daglas Mesi, teoretičar migracija, međutim, tvrdi da je teorijska osnova za razumevanje savremenih migratornih kretanja ostala slaba, te da se međunarodne migracije danas često posmatraju kroz zastareli kategorijalni aparat (Massey et al, 1993). Ne postoji jedinstvena i koherentna teorija internacionalnih migracija, već samo fragmenti koji su razvijeni uvek u okviru neke šire društvene teorije, izolovano jedan od drugog. U glavne razloge za nedostatak koherentnosti De Haas ubraja raznovrsnost i kompleksnost fenomena, teškoću odvajanja migracija od drugih društvenih, ekonomskih i političkih procesa, kao i činjenicu da migracije nikada nisu bile posebno polje istraživanja jedne društvene nauke (De Haas, 2008:3). Kao rezultat nedostatka opšteg teorijskog osvrta, većina sprovedenih istraživanja (posebno u oblasti ekonomskih migracija) ostala je na deskriptivnom nivou, ne omogućavajući dalji razvoj teorija (De Haas, 2008).

I pored ovih prepreka, zabeleženi su brojni pozivi i pokušaji da se razvije opšta teorija migracija (De Haas, 2008:3). U ovom radu će biti prikazan sintetički prikaz koji su osmislili Mesi i njegovi saradnici (Massey, 2003). Ovi autori izradili su jednu od najopsežnijih studija o postojećim teorijskim usmerenjima u oblasti migracija i izdvojili su nekoliko, kako sami naglašavaju, bazičnih teorija: teoriju neoklasične ekonomije, teoriju nove ekonomije migracija, teoriju dualnog ili segmentiranog tržišta rada, teoriju svetskog sistema, teoriju socijalnog kapitala i teoriju kumulativne kauzalnosti (Massey, 2003:11). Kao što ćemo videti, Mesijev tim se ne bavi toliko samim nivoima apstrakcije, već nabrojane teorijske pristupe razvrstava po uzrocima migracija. Njihova sinteza je uključena u rad, pre svega, jer predstavlja ozbiljno nastojanje da se fragmentisani teorijski pristupi integrišu u širi okvir. Takođe, ona vodi računa o vremenskom kontekstu, ali i o činjenici da su same migracije proces koji se menja tokom vremena, te da faktori koji su ih jednom inicirali mogu izgubiti svoj značaj.

Migracije su izazvane društvenom, ekonomskom i političkom transformacijom, koja je pratila širenje kapitalističkog sistema na pred-tržišna i ne-tržišna, odnosno planska društva. Sa prodorom tržišta i kapitalno-intenzivnih metoda u ova društva, poremećeni su ustaljeni društveni i ekonomski obrasci, što je nagnalo stanovištvo da traži nove načine za postizanje ekonomske sigurnosti kroz migracije (*teorija svetskog sistema*). Mesi navodi da brojne studije pokazuju kako je zabluda da međunarodni migranti dolaze iz nerazvijenih i siromašnih regiona koji su isključeni iz kapitalističkog sistema. Situacija je upravo suprotna: najveći broj migranata potiče iz društava u transformaciji (Massey, 2003:11). Međunarodne migracije ne proističu iz nedostatka razvoja tržišta, već upravo zahvaljujući njemu.

Jedan od načina na koji se ljudi iz tradicionalnih društava u transformaciji bore za svoju dobrobit jeste i izlazak na međunarodno tržište rada (*neoklasična ekonomska teorija*). Ovo objašnjenje polazi od geografskih razlika u ponudi i tražnji

radne snage, nagoveštavajući da diferencijacije u visini zarada navode radnike da se sele iz područja sa prekomernom ponudom radne snage i niskim zaradama, ka područjima u kojima se traži dodatna radna snaga i nadnice su više. Potencijalni migrant racionalno i samostalno procenjuje korist i trošak seljenja i ukoliko razlika u očekivanim zaradama prevazilazi troškove migriranja dolazi do promene lokacije (Massey, 2001:9829).

Međunarodne razlike u zaradama su jedan od bitnijih, ali svakako nisu jedini pokretač migracija. Istraživanja su pokazala da veliki procenat migranata ne menja svoje mesto boravka zbog nade da će imati bolju zaradu. Takođe, odluke o migracijama često ne donose izolovani, racionalni pojedinci kao što predviđa neoklasična ekonomija (Massey, 2001:9829). Umesto toga, ustanovljeno je da međunarodne migracije predstavljaju strategiju društvenih grupa (najčešće domaćinstva, porodice, a nekada i čitave zajednice) u trenucima ugroženog materijalnog blagostanja. Migracije su način na koji se domaćinstvo bori da prevaziđe strukturalne transformacije i tržišne poremećaje (*nova ekonomija migracija*). Velike oscilacije na tržištima rada u ovim društvima proizvode viškove radne snage, a odgovori vlada su ograničeni, spori i ne uvek dovoljni. Zato su porodice podstaknute da se same osiguraju i to slanjem jednog ili više članova u inostranstvo na rad. Uključujući devizne doznake iz inostranstva u svoj redovan prihod, domaćinstva diversifikuju svoje izvore primanja i smanjuju rizik (Massey, 2003:12-14, Predojević-Despić, 2010:29-30).

Oba navedena pristupa proučavaju pojedince i njihove racionalne odluke. Razlika je u tome što neoklasična ekonomija posmatra subjekta koji koristi prednosti neravnoteže na tržištima rada, menjajući mesto boravka za stalno sa ciljem da postigne veću zaradu tokom života, dok se nova ekonomija migracija bavi akterom koji se privremeno seli u inostranstvo i šalje devizne doznake kako bi se izborio sa rizicima kod kuće. Teorijski koncepti proistekli iz nove ekonomske teorije pokazali su nešto veću eksplanatornu i anticipatorsku snagu: razlike u zaradama često nisu dovoljne za pokretanje i održavanje međunarodnog kretanja stanovništva, o čemu svedoči i manjak razmene između severa i juga Evropske unije (Massey, 2003:14).

I dok rana faza razvoja tržišta u društvima u transformaciji može da stvori mobilnu populaciju koja teži bolje plaćenim poslovima ili smanjenju rizika, postindustrijski obrazac ekonomskog rasta u bogatim tržišnim društvima rada bifurkaciju tržišta rada. Teoretičari *dualnog tržišta rada* tvrde da se u ekonomski visoko razvijenim zemljama postojeći dualizam između kapitala i rada prenosi i na tržište rada formirajući dva segmenta. Prvi segment čine sigurni, dobro plaćeni i visoko vrednovani poslovi koji nose mogućnost napredovanja, a sekundarni segment se sastoji iz nesigurnih, loše plaćenih i nisko vrednovanih radnih mesta. Kako domicilno stanovništvo nije zainteresovano za „prljave, opasne i teške“ poslove³,

³ Poslovi sa sekundarnog tržišta se u literaturi često označavaju kao 3D poslovi – *dirty, dangerous and difficult* (Predojević-Despić, 2010:32).

poslodavci se okreću imigrantima, inicirajući migratorna kretanja i to kroz direktno regrutovanje i formalno zapošljavanje (Massey, 2001, Massey, 2003:15-16). Proces bifurkacije tržišta rada najuočljiviji je u globalnim gradovima, gde visoka koncentracija „umnog rada“ i bogatstva stvara potrebu za pomoćnim i nisko plaćenim uslugama (*teorija svetskog sistema*).

Tokom vremena, proces privlačenja radne snage postaje manje važna determinanta migracija iz dva razloga. Prvo, kapitalisti iz globalnih gradova stvaraju transportne, komunikacione, političke i kulturne veze sa perifernim regionima u koje su uložili svoj kapital. Ove veze ne samo da olakšavaju kretanje roba, usluga i kapitala, već promovišu i kretanja stanovništva, čineći ga jeftinijim, bržim i jednostavnijim (*teorija svetskog sistema*).

Drugo, nakon početnog impulsa migracije se nastavljaju i to kroz nastajanje i jačanje migratornih mreža (*teorija socijalnog kapitala*). Mesi migracione mreže definiše kao „setove interpersonalnih veza koje povezuju migrante, bivše migrante i nemigrante u područjima porekla i destinacije kroz rodbinske veze, prijateljstvo i deljenje zajednice porekla“ (navedeno prema Pavlov, 2009:41). Svaki individualni čin migracije stvara nove i transformiše stare mreže, pretvarajući ih u resurs koji promoviše dodatna kretanja stanovništva, olakšavajući potencijalnim migrantima da se presele i snađu. Neki autori su naglašavali da se socijalni kapital ne može ograničiti samo na međuljudske veze, već da se u obzir moraju uzimati i migracione institucije, kao strukturna dopuna migratornim mrežama. Zato je neophodno proučavati i aktere, poput profitnih organizacija ili privatnih preduzetnika, koji imaju posebne interese i igraju specifične uloge u institucionalnom okruženju, pružajući usluge migrantima u zamenu za nadnice formirane u sivoj ekonomskoj zoni (Massey, 2001:9832).

Smatra se da u početku migracije stvaraju mreže, a da posle izvesnog vremena mreže počinju da podstiču migracije, stvarajući od njih samoodrživ fenomen. *Teorija kumulativne uzročnosti* suštinski tvrdi da svaki pojedinačni čin emigracije stvara socijalne i ekonomske promene koje promovišu dodatna kretanja. Naime, migracije menjaju društvene strukture i motivacije na način koji čini dodatna kretanja više verovatnim (Massey, 2001: 9832-9833, Massey, 2003:15-16). Da bi smanjile samoodrživost migracija i veliki priliv novog stanovništva, zemlje destinacije implementiraju restriktivne i antiimigracione politike, što onda povratno stvara unosne niše za različite vrste posrednika i preduzetnike koji pružaju podršku i osiguravaju neprekidan dotok migranata (*teorija socijalnog kapitala*) (Massey, 2001:9832-9833).

Mesi na kraju završava svoju teorijsku sintezu ukazujući na činjenicu da su i same migracije proces čija se promena može pratiti kroz vreme. „Stoga, kakvi god bili socijalni, politički ili ekonomski faktori na makro nivou koji su inicijalno uslovlili migracije, kao i faktori odbijanja ili privlačenja koji se odnose na individualni nivo odlučivanja, migracioni proces tokom vremena se sve više

udaljava, a na kraju može da postane i nezavisan od prvobitnih razloga koji su i doveli do njegovog stvaranja“ (Predojević-Despić, 2010:35).

Kako se područja emigracije ekonomski razvijaju, tako se razlike u zaradama smanjuju, a države uspostavljaju mehanizme za podršku ugroženima. Ako se ovaj trend nastavi, područje biva integrisano u globalnu ili nacionalnu ekonomiju, nakon čega se menjaju obrasci migratornih kretanja: podsticaji trajnih migracija gube na značaju, a raste broj cirkularnog kretanja stanovništva koje je usklađeno sa kratkoročnim ekonomskim konjunkturama. Dakle, društvena transformacija je praćena migracionom tranzicijom koja se kreće od niske do visoke pa opet do niske stope, stvarajući obrnutu krivulju U oblika, koju Martin i Tejlor zovu „migraciona grba“. Brz i bezbolan prelazak preko te grbe jedan je od osnovnih izazova ekonomskog razvoja (Massey, 2001:9833-9834, Massey: 2003:16).

Svi sumirani teorijski koncepti relativno retko ističu ili u potpunosti zanemaruju vrlo važan faktor koji direktno utiče na migratorna kretanja, a to je ponašanje države. De Has tvrdi da dominantni teorijski diskursi pre naglašavaju neoliberalnu perspektivu, i ne obraćaju pažnju na značaj strukturalnih ograničenja, te važnu ulogu države i drugih institucija u formiranju opštih uslova za kretanje stanovništva (De Haas, 2008:2).

Iako su ekonomski faktori nužan uslov za voljne masovne migracije, politički faktori su obično dovoljan uslov koji im omogućava da se ostvare (Okólski, 2004:36). Vlade u zemljama slanja i destinacije imaju vrlo aktivne uloge u promovisanju migratornih tokova. Države su u početku same inicirale dolazak inostranih radnika, ali u trenutku kada je priliv migranata prevazišao tražnju, problem je postao politički. Danas sve razvijene zemlje pokušavaju da ograniče priliv imigranata i da regulišu njihove karakteristike, uvodeći restriktivne zakonske mere. Ipak, promene u zakonodavstvu nisu isključivo posledica samovoljnih odluka političara, već na njih utiču stavovi i interesi poslodavaca i sindikata, nevladinih organizacija i boraca za ljudska prava. Podjednako je važno i javno mnjenje, tj. odnos domicilnog stanovništva prema imigrantima i strancima. Da bi se u potpunosti razumeo proces savremenih migracija, neophodno je u analizu uključiti i nabrojane faktore i političku dimenziju.

Radne migracije kao političko i pravno pitanje

Migracije pre pada Berlinskog zida

Pre II svetskog rata Evropa je važila za emigraciono područje, jer je veliki broj njenih stanovnika odlazio u zemlje Novog sveta. Iako su posle 1945. godine zemlje Zapadne Evrope počele da privlače migrante, sve do kraja 60-ih godina evropski kontinent beleži negativni migracioni saldo. Tokom sledeće tri decenije zabeležen je kontinuirani rast neto migracija: procena Ujedinjenih nacija je da je broj međunarodnih migranata u Evropi sa 17,2 miliona iz 1960. godine porastao na

64 miliona u 2005. godini, što predstavlja rast sa 4,7% na 8,8% ukupne populacije (Bonifazi, 2010:109-110).

Ipak ne može se govoriti o Evropi kao jedinstvenom, koherentnom regionu kada su migracije u pitanju (Salt, Clarke, 2004:9). U periodu od 1960-ih do 1990-ih, Zapadna Evropa je imala najveći priliv. Ako govorimo o radnim migracijama, u početku su internacionalni migranti na Zapad pristizali uglavnom iz južnog dela kontinenta (iz Italije, Španije, Portugalije, Grčke, ali i Jugoslavije), da bi se kasnije spisak regiona porekla proširio i na Mediteranski basen, Tursku, Severnu Afriku i Bliski Istok. Dekolonizacija je dovela do povratka velikog procenta Evropljana u njihove zemlje porekla, a kolonijalne veze su postale osnova daljih imigracionih tokova (posebno u Velikoj Britaniji, Francuskoj i Holandiji). Takođe, jasna podela između dva suprotstavljena društvena sistema, koja je išla linijom zapad-istok, uticala je i na migratorna kretanja. Zemlje Istočne Evrope su bile isključene iz evropskog migracionog sistema (Bonifazi, 2010:112-113; Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino, Taylor, 1993:431). Jedini izuzetak je bila Jugoslavija, koja je slala svoje radnike u razvijene države Zapada⁴ (Bonifazi, 2010:112-115).

Tokom 1980-ih menja se trend: migracije ka Zapadu su usporene, a tradicionalno emigracione države (zemlje Južne Evrope: Italija, Španija, Portugal, ali i Irska i Finska), sada postaju imigracione (Bauer; Haisken-DeNew; Schmidt, 2005:117). Sa padom Berlinskog zida dolazi do reintegracije istočnog dela kontinenta i do novih izazova koje su migratorni tokovi postavili pred donosiocce društvenih odluka (više o migratornim tokovima u: Bauer; Haisken-DeNew; Schmidt, 2005, Bonifazi, 2010; Massey, Arango, Hugo, Kouaouci, Pellegrino, Taylor, 1993).

Kao što je već naglašeno, politički kontekst je često bio krucijalan faktor u usmeravanju tokova migracija, a migracione politike su reflektovale specifične ekonomske i socijalne interese imigracionih zemalja. Sve do početka 1970-ih godina, na Zapadu je postojala velika tražnja za radnom snagom, posebno nekvalifikovanom, a povoljna politička klima prema internacionalnim radnim migracijama proizvela je vrlo liberalno zakonodavstvo u ovoj oblasti. Posle prve naftne krize, 1973. godine, mnoge zemlje su uvele striktnije politike (politika „nula migracija“). U tom periodu porastao je značaj ove teme u nacionalnim političkim agendama. Imigracione države su zaustavile regrutovanje i pokušale da ohrabre povratak inostranih radnika u zemlje porekla. U većini slučajeva, promena u stavovima odražavala je strah domicilnog stanovništva da će nekvalifikovani radnici vršiti štetan uticaj na tržište rada, povećavajući dohodovnu nejednakost i nezaposlenost. Protivnici migracija tvrdili su da imigranti izazivaju socijalne tenzije

⁴ Sredinom 1960-ih godina migracije građana SFRJ ka razvijenim zemljama Zapadne Evrope postale su značajne, da bi njihov obim porastao krajem iste decenije. Tokom 1970-ih emigracija iz SFRJ dobija specifične karakteristike: raste broj visokoobrazovanih ljudi koji odlaze na Zapad. Dati obrazac je samo produbljen ekonomskom krizom s početka 1980-ih (Pavlov, Grečić, Petronijević, 2008:4).

i ugrožavaju nacionalne identitete. Međutim, uprkos otporu prema migracijama i striktnim kontrolama na državnim granicama, broj migranata je nastavio da raste, kako zbog prava na spajanje porodice, tako i zbog sve većeg uticaja lančanih migracija (Bauer; Haisken-DeNew; Schmidt, 2005:112; Bonifazi, 2010:115-116).

Integracija bivših socijalističkih zemalja u evropske migratorne tokove

Preispitivanje migracija postalo je naročito važno krajem 1980-ih godina. Naime, sa urušavanjem socijalističkih sistema, zemlje Centralne i Istočne Evrope dobile su priliku da masovnije učestvuju u migracionim tokovima, što je na Zapadu izazvalo veliki strah od „invazije“ sa Istoka (Bonifazi, 2010:120). Razvijene države Evrope uvele su strožija pravila za dobijanje viza i ulazak u zemlju, insistirale su na sporazumima o readmisiji, uspostavile striktnije kontrole na granicama (Bonifazi, 2010:118). Kako mnoge istočnoevropske zemlje ranije nisu dozvoljavale migracije u prvom trenutku podaci su registrovali ogroman skok.

Pre velikog proširenja Evropske unije iz 2004. godine, predviđalo se da će između 2 i 8 procenata stanovništva iz novih država preći u 15 starih članica (World Migration Report 2010:187). Statistički podaci ukazuju na to da je između 2003. i 2007. godine broj državljana koji su se iz osam bivših socijalističkih država preselili u stare članice porastao sa 893.000 na 1,9 miliona. Međutim, ako se ima u vidu da apsolutni brojevi ne premašuju 1% stanovništva EU15, može se zaključiti da je ukupno povećanje migracije iz novih u stare članice bilo prilično ograničeno (Kahanec, Zaiceva, Zimmermann, 2010:9).

Dakle, milioni migranata za koje se očekivalo da će doći iz Istočne Evrope nikada nisu stigli (Black, Engbersen, Okólski, Panfíru, 2010:7). Naprotiv, uočeni su potpuno novi i neočekivani trendovi. Ustanovljeno je da broj migranata jeste bio veliki, ali da se u Centralnoj i Istočnoj Evropi najviše migracija odvijalo između zemalja koje se graniče (Bauer; Haisken-DeNew; Schmidt, 2005:113), te da su mnoge istočnoevropske nacije postale popularne imigracione destinacije (Okólski, 2004:42). Takođe, u mnogim zemljama dugoročni odlivi stanovništva zamenjeni su kratkoročnim, nepotpunim migracijama⁵ (Okólski, 2004:46). Uzimajući u obzir empirijske podatke, Sassen smatra da pravo istraživačko pitanje nije zašto je tako veliki broj ljudi emigrirao sa Istoka na Zapad, već zašto se veći broj ljudi nije odlučio na ovaj korak. Deo odgovora se može naći u restriktivnim imigracionim

⁵ U skladu sa promenama u savremenim migratornim obrascima, razvijaju se i novi teorijski okviri. Okólski definiše koncept „nepotpunih migracija“, podrazumevajući pod tim privremeno preseljenje u inostranstvo, različitog nivoa legitimnosti, koje je uglavnom povezano sa sekundarnim tržištem rada. Volos, na primer, ističe da raniji dominantni obrasci migracija u jednom smeru postaju manje značajni. Danas prevlast imaju kratkoročna, cirkularna kretanja. Stoga ona preferira izraz mobilnost naspram reči migracije. Engbersen, Snel i De Bum koriste pojam likvidnih migracija za opis složenih, prolaznih i privremenih obrazaca transnacionalnog rada i naseljavanja (Black, Engbersen, Okólski, Panfíru, Cristina, 2010:12).

politikama koje su sprovodile razvijene države Evrope od 1989. godine (Black, Engbersen, Okólski, Pančiru, 2010:7-8). Čini se, ipak, da pitanje uzročne veze ostaje otvoreno: da li su političke odluke zapadnih država stvorile organičenja koja su onda uslovlila smanjeni priliv državljana bivših socijalističkih zemalja ili se, pak, radi o tome da migranti sa Istoka nisu ni imali nameru da u tom broju, trajno napuštaju svoj region?

Ako se i ne može sa sigurnošću tvrditi da su političke determinante jedini uzrok relativno malog broja trajnih migracija sa Istoka na Zapad, posledice datih političkih odluka mogu se nešto jasnije uočiti. Međunarodna organizacija za migracije u svom izveštaju iznosi ocenu da je prisutna konstantna neusklađenost između pravnih propisa i realnih potreba. Tražnja za međunarodnim migrantima postoji, kako na primarnom, tako i na sekundarnom tržištu rada. Međutim, politička ograničenja ulaska u razvijene zemlje dovode do toga da se u nedostatku adekvatnih legalnih kanala migracije, ova tražnja zadovoljava kroz ilegalne migracije i neformalno zapošljavanje (World Migration Report 2010:11). Uočen je značajan rast broja ilegalnih i nedokumentovanih migranata, kao i rast privremenih i cirkularnih migracija, a mnoge imigrantske prakse nisu registrovane od strane zvaničnih statistika, upravo zbog njihovog karaktera (World Migration Report 2010:3).

Sloboda kretanja u Evropskoj uniji i imigracione politike

Sloboda kretanja ljudi jedno je od fundamentalnih prava građana Evropske unije. Već potpisivanjem Ugovora iz Rima, 1957. godine, zemlje potpisnice⁶ postavile su temelje za ostvarivanje zajedničkog evropskog tržišta koje podrazumeva četiri slobode – slobodu kretanja robe, usluga, kapitala i ljudi unutar tadašnje Zajednice. Međutim, ovim ugovorom omogućen je dualitet migracionih politika. Sloboda kretanja državljana članica shvatala se kao deo ekonomskih sloboda i bila je garantovana svim radnicima: građani koji nisu bili u radnom odnosu nisu imali pravo na prebivalište van svoje zemlje (Ochel, 2010: 314). S druge strane, svaka država je zadržavala pravo da sa trećim državama, ne-članicama, samostalno i ekskluzivno reguliše odnose u oblasti migracione politike, a migracije su sve više posmatrane kao sigurnosno i bezbednosno pitanje.

Dugo vremena saradnja u oblasti migracione politike ostaje jedna od najmanje regulisanih oblasti zajedničke EEZ saradnje. Potpisivanjem Šengenskog sporazuma, 1985. godine, dogovoreno je postepeno ukidanje unutrašnjih graničnih kontrola između država potpisnica⁷ i uvođenje slobode kretanja za sva fizička lica. Pet godina kasnije potpisana je i Šengenska konvencija čime su definitivno ukinute kontrole na graničnim prelazima, uspostavljena je zajednička spoljna granica, a radilo se i na

⁶ Zemlje potpisnice su bile: Francuska, Nemačka, Italija, Luksemburg, Belgija i Holandija.

⁷ Potpisnice ovog sporazume su bile: Belgija, Francuska, Nemačka, Luksemburg i Holandija.

izgradnji jedinstvene imigracione politike. Vremenom je ovaj sporazum proširen, tako da sada obuhvata većinu članica EU, ali i zemlje koje nisu članice (Island, Norveška i Švajcarska). Dokaz da je pitanje slobodnih migracija izuzetno bitno u okviru EU jeste i činjenica da su se članice odrekle dela svog suvereniteta u ovoj oblasti i odlučivanje prenele na nadnacionalne institucije: ugovorom iz Amsterdama, 1997. godine, Šengenska saradnja prebačena je iz trećeg (međuvladinog) u prvi (nadmacionalni) stub Evropske unije⁸ (Radić, 2005:53). Osnove za zajedničku migracionu politiku EU su postavljene. Ipak, bitno je napomenuti da ne učestvuju sve članice podjednako u primeni ovog sporazuma ili zbog toga što nisu želele da eliminišu granične kontrole (kao, na primer, Velika Britanija i Irska) ili zato što još uvek ne ispunjavaju sve uslove (Bugarska i Rumunija)⁹.

Šengenska oblast bi trebalo da predstavlja teritoriju u okviru koje je sloboda kretanja lica zagarantovana, mada i ovde važe izuzeci. U Evropsku uniju je 2004. godine ušlo deset novih članica: Poljska, Mađarska, Češka, Slovačka, Slovenija, Litvanija, Letonija, Estonija, Malta i Kipar. Tri godine kasnije njima su se pridružile Rumunija i Bugarska. Strah javnosti i političara od ekonomskih, socijalnih, kulturnih i političkih posledica slobodnog kretanja između starih i novih članica bio je ponovo aktuelizovan.

Suprotno evropskom principu o slobodi kretanja uvedene su restriktivne mere, koje su radnicima iz novih članica ograničavale pristup zapadnim tržištima rada. Tranzicioni period je definisan na osnovu formule „2+3+2“: prve dve godine posle proširenja svaka država je za sebe imala pravo da ograniči pristup tržištu rada, u skladu sa nacionalnim imigracionim politikama i zakonodavstvom. Taj početni period je mogao biti produžen za još tri godine, a kasnije i za još dve, ali samo pod uslovom da postoje poremećaji tržišta rada u zemljama destinacije. Nekoliko starih država članica je odmah po proširenju otvorilo svoje granice za istočnoevropske radnike – Irska, Velika Britanija i Švedska (i Norveška koja nije članica). S druge strane, Nemačka i Austrija su ograničenja ukinula tek 1. maja 2011. godine, čime je uspostavljena potpuna sloboda kretanja radnika iz zemalja koje su Uniji pristupile 2004. godine. Restrikcije za Bugarsku i Rumuniju su i dalje pravosnažne (Kahanec, Zaiceva, Zimmermann, 2010:5). Iako se može reći da je trenutno na snazi nešto blaži odnos prema imigrantima iz Centralne i Istočne Evrope, pojedine zemlje EU već iskazuju zabrinutost jer se približava 2014. godina kada bi građanima iz Bugarske i Rumunije koji traže posao trebalo da budu ukinute restrikcije.

Generalno, imigracione politike su osetljive na nekoliko faktora. Obim međunarodnih migratornih tokova jednoznačno utiče na spremnost da se granice

⁸ Naime, Evropska unija je imala sasvim specifičnu strukturu, tzv. strukturu „tri stuba“. I dok je prvi stub zamišljen nadnacionalno, druga dva su bila organizovana na međuvladinij osnovi i u okviru njih su članice saradivale međusobno kao suverene države (Delević, 2007:50). Ugovorom iz Lisabona, koji je stupio na snagu krajem 2009. godine, ova struktura je postala veoma uslovna.

⁹ Izvori: zvaničan sajt Evropske unije i sajt Centra za civilno-vojne odnose.

nacionalnih država drže otvorenim: više stope useljavanja dovode do restriktivnijih politika i obrnuto. Periodi ekonomskih kriza povezani su sa restriktivnim politikama, dok ekonomska ekspanzija povećava zahteve za radnom snagom, što olakšava ulaz migranata u razvijene zemlje. Takođe, u periodima kada među javnim mnjenjem vlada podrška neoliberalnim idejama i slobodnoj trgovini, kao i u periodima intenzivnih geopolitičkih sukoba, i propisi postaju naklonjeni imigraciji (Massey, 2003:18-19).

Međutim, brojni globalni izazovi koji su postavljeni pred nacionalne države i njihove predstavnike značajno potkopavaju sposobnost zemalja da samostalno deluju i ograniče imigraciju. Pored ekonomske globalizacije, i širenje univezalnih ljudskih prava smanjuje mogućnost zatvaranja granica (Massey, 2003:22-23). Državama Evropske unije samostalno odlučivanje je dodatno otežano utoliko što su se članice odrekle dela svog suvereniteta u ovoj oblasti i prenele ga na nadnacionalne institucije EU.

Danas se državne administracije imigracionih zemalja nalaze pod konstantnim pritiskom, jer moraju da balansiraju između otvaranja i zatvaranja granica (Nowaczek, 2010:289). Politike koje upravljaju radnim migracijama determinisane su s jedne strane interesima poslodavaca, etničkih lobija, humanitaraca i liberalno nastrojenih grupa, koje podržavaju migracije. S druge strane, nalazi se protivnici imigracije: javno mnjenje, sindikati i desničarske političke partije.

Javno mnjenje je posebno sklonu negovanju predrasuda. Veliki procenat građana je ksenofobičan i generalno neprijateljski nastrojen prema imigrantima (Massey, 2003:21). Istraživanja pokazuju da su stavovi javnosti u poslednjih par decenija promenjeni od otvorenosti prema evropskim radnicima u periodu posleratnog evropskog prosperiteta, do današnjeg neprihvatanja diversifikovanih imigracionih populacija (Canoy, Horvath, Hubert, Lerais, Sochacki, 2010). Ipak, podaci jasno ukazuju na to da ne možemo govoriti o jedinstvenom obrascu kada su stavovi građana u pitanju, jer se zemlje dosta razlikuju među sobom.

Prema istraživanju Eurobarometra, sprovedenom između marta i maja 2008. godine, sa tvrdnjom da „imigracija umnogome doprinosi njihovoj zemlji“ složilo se 44% građana Evropske unije, a neslaganje je izrazilo 47% (9% je odgovorilo da ne zna). Ipak, novi talas istraživanja iz 2012. godine je ukazao na pozitivnu promenu u stavovima građana. Istu tvrdnju je podržalo 49% građana, što predstavlja rast od 5 procentnih poena, a smanjen je i broj građana koji imigraciju negativno ocenjuju na 43% (procenat onih koji ne znaju da odgovore na pitanje je ostao gotovo isti, 8%). Najveće razlike su uočene na nacionalnom nivou. I dok ovaj stav podržavaju građani starih članica EU (89% u Švedskoj, 77% u Luksemburgu, 66% u Portugalu, a u nešto manjoj proporciji i građani Danske, Holandije, Finske, Velike Britanije, Irske, Nemačke, Španije i Francuske), među stanovnicima novih članica ova tvrdnja je mnogo manje rasprostranjena: 17% podrške u Estoniji, 18% u Češkoj, i po 21% u Slovačkoj, Letoniji i na Kipru (The Values of Europeans – Report, 2012). Jedan od

zaključaka jeste da građani nemaju jasno definisan stav o imigrantima, nego se pre može govoriti o ambivalentnom odnosu javnog mnjenja prema migracijama, o nekoj vrsti mešanja optimizma i skepticizma. Autori smatraju da postoji spor, ali primetan zaokret ka pozitivnom vrednovanju imigracije. Ipak, previše je rano da bi se govorilo o trendu, jer on može biti i posledica smanjenog priliva inostranih državljana usled finansijske krize (Canoy, Horvath, Hubert, Lerais, Sochacki, 2010:80).

Tokom poslednjih par godina, migracije su postale vrlo bitna tema na političkoj agendi i o njima se puno govorilo i pisalo. Većina autora se slaže da je potrebno na neki način razbiti krug u kojem domicilno stanovništvo gaji negativno mišljenje o imigrantima, navodeći političare da propisuju restriktivne politike kako bi dobili izbore. Zatvaranje granice onda rezultira smanjenjem legalnih i povećanjem ilegalnih migracija, što dovodi natrag do jačanja negativnih stavova građana. Da bi se u tome uspeo, neophodno je nastaviti sa aktivnim bavljenjem ovom temom.

Zaključak

Radne migracije nose u sebi veliki potencijal i mogu da doprinesu kako državama destinacije i njihovim društvima, tako i zemljama koje ih šalju, ali i samim migrantima. One mogu biti snažan pokretač smanjenja siromaštva i razvoja u zemljama porekla. Inostrano iskustvo i doznake doprinose ekonomiji, ali utiču i na promenu vrednosti, kako na individualnom, tako i na nivou zajednice (Black, Engbersen, Okólski, Panfíru, 2010:16).

S druge strane, imigracija može biti pokretač ekonomskog rasta i inovacija u razvijenim zemljama. Strani radnici mogu delovati kao katalizator za otvaranje novih radnih mesta, doprineti prevazilaženju problema nedostatka radne snage i povećanju efikasnosti tržišta rada. Imigracija može doprineti rešavanju nekih vrlo važnih savremenih populacionih izazova, kao što je starenje stanovništva u zemljama destinacije. Takođe, imigranti dovode do kulturne diversifikacije i podstiču interesovanje za druge kulture i regione među domicilnim stanovništvom (Canoy, Horvath, Hubert, Lerais, Sochacki, 2010: 73).

Ne manje važna jeste i činjenica da migracije predstavljaju faktor razvoja za same migrante i njihove porodice.

Ipak, da bi se pozitivne strane ispoljile neophodno je dobro upravljanje migracijama od strane nacionalnih vlada. Pojedini teoretičari strahuju da će se razvijene države, i pored toga što smanjuju prepreke za ulazak radnika iz drugih razvijenih država, truditi da ograniče imigraciju iz zemalja u razvoju. Migranti ne dolaze iz najsiromašnijih i nerazvijenih država, upravo suprotno: oni potiču iz zemalja čije se ekonomije naglo razvijaju, a stope fertiliteta padaju kao rezultat uključivanja u savremeni kapitalistički sistem (Massey, 2003:4-5).

U cilju razbijanja predrasuda neophodno je podizanje svesti građana, ali i donosilaca odluka o razvojnom potencijalu migracija i to kroz širenje teorijskih i empirijskih činjenica o migracijama. Ali, kao što donosioci odluka moraju više pažnje da obrate na saznanja do kojih su došli teoretičari, teoretičari bi više pažnje trebalo da posvete političkim odukama. Ne može se reći da je politička dimenzija u potpunosti zanemarena, ali se ona uglavnom svodi na deskriptivni nivo. Ocene o jačini uticaja politike na savremena migratorna kretanja ne mogu se iznositi bez prethodnih sistematskih istraživanja, a upravo to manjka današnjim pristupima. Zamerka dobija na težini ako se ima u vidu da političke odluke u sferi međunarodnih migracija spadaju među najvažnije postavljene zadatke i izazove u prvoj deceniji 21. veka (Predojević-Despić, 2010:41).

Literatura

- Bauer, Thomas; Haisken-DeNew, John; Schmidt, Cristoph (2005): „International Labour Migration, Economic Growth and Labour Markets: The Current State of Affairs“, u: Macura; MacDonald; Haug (ur.), *The New Demographic Regime – Population Challenges and Policy Responses*, United Nations, 111-137
- Black, Richard; Engbersen, Godfried; Okólski, Marek; Panfřu, Cristina, (2010): „Introduction“, u: Engbersen, Godfried; Okólski, Marek; Black, Richard; Panfřu, Cristina (ur.), *A Continent Moving West? EU enlargement and labour migration from Central and Eastern Europe*, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, 7-23
- Bobić, Mirjana, (2007): *Demografija i sociologija – veza ili sinteza*, Službeni glasnik, Beograd
- Bonifazi, Corrado, (2010): „Evolution of regional patterns of international migration in Europe“, u: Bonifazi, Corrado; Okólski, Marek; Schoorl, Jeannette; Simon, Patrick (ur.), *International Migration in Europe - New Trends and New Methods of Analysis*, Amsterdam University Press, 107-129
- Bonifazi, Corrado; Okólski, Marek; Schoorl, Jeannette; Simon, Patrick, (2008): „Introduction“, u: Bonifazi, Corrado; Okólski, Marek; Schoorl, Jeannette; Simon, Patrick (ur.), *International Migration in Europe - New Trends and New Methods of Analysis*, Amsterdam University Press, 9-19
- Canoy, Marcel; Horvath, Anna; Hubert, Agnès; Lerais, Frédéric; Sochacki, Myriam, (2010): „Post-Enlargement Migration and Public Perception in the European Union“, u: Kahanec, Martin, Zimmermann, Klaus (ur.), *EU Labor Markets After Post-Enlargement Migration*, Springer, 71-104
- De Haas, Hein, (2008): *Migration and Development – A Theoretical Perspective*, IMI Working paper 9, International Migration Institute, University of Oxford, <http://www.imi.ox.ac.uk/about-us/people/hein-de-haas#sthash.a1hos6MU.dpuf>
- Delević, Milica, (2007): „Kratak osvrt na politički istoriju Evropske unije“, u: Crnobrnja, Mihajlo (ur.), *Konferencija Evropska unija prvih 50 godina*, Fakultet za ekonomiju, finansije i administraciju, Beograd, 47-54

- The Values of Europeans - Report*, Standard Eurobarometer 77, European Commission, 2012, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb77/eb77_value_en.pdf
- Kahanec, Martin; Zaičeva, Anzelika; Zimmermann, Klaus, (2010): „Lessons from Migration after EU Enlargement”, u: Kahanec, Martin, Zimmermann, Klaus (ur.), *EU Labor Markets After Post-Enlargement Migration*, Springer, 3-47
- Massey, Douglas; Arango, Joaquin; Hugo, Graeme; Kouaouci, Ali; Pellegrino, Adela, Taylor, Edward, (1993): “Theories of International Migration: A Review and Appraisal”, *Population and Development Review*, Volume 19, Issue 3, 431-466, <http://www2.scedu.unibo.it/colombo/dida/materiali/massey%20et%20al%201993.pdf>
- Massey, Douglas, (2003): *Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century*, Paper prepared for Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa, 4-7 June, 2003.
- Massey, Douglas, (2001): “Theory of Migration”, u: Smelser, Neil, Baltes, Paul (ur.), *International Encyclopaedia of the Social and Behavioral Sciences*, Cambridge University Press, 9828–9834
- Morokvašić, Mirjana, (2003): „Migracije u Evropi: zabrinutost povodom proširenja Evropske unije na istok”, *Stanovništvo*, vol. 41, br. 1-4, str. 131-145
- Nowaczek, Krzysztof, (2010): „Pressure of migration on social protection systems in the enlarged EU”, u: Engbersen, Godfried; Okólski, Marek; Black, Richard; Panțiru, Cristina (ur.), *A Continent Moving West? EU enlargement and labour migration from Central and Eastern Europe*, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, 289-313
- Ochel, Wolfgang, (2010): „The EU Directive on Free Movement: A challenge for the European welfare state?“, u: Engbersen, Godfried; Okólski, Marek; Black, Richard; Panțiru, Cristina (ur.), *A Continent Moving West? EU enlargement and labour migration from Central and Eastern Europe*, IMISCOE Research, Amsterdam University Press, 313-333
- Okólski, Marek, (2004): „The Effects of Political and Economic Transition on International Migration in Central and Eastern Europe“, u: Massey, Douglas, Taylor, Edward (ur.), *International Migration – Prospects and Policies in a Global Market*, Oxford University Press, 35-55
- Pavlov, Tanja, (2009): *Migracioni potencijal Srbije*, Grupa 484, Beograd, <http://www.grupa484.org.rs/files/Migracioni%20potencijal%20Srbije%202009.pdf>
- Pavlov, Tanja, Grečić, Vladimir, Petronijević, Vladimir, (2008): “Migration and Development: Creating regional labour market and labour migrants circulation as response to regional market demands Serbia”, u: *Compendium Labour Migration Conference*, 2-62
- <http://www.grupa484.org.rs/files/Compendium%20Labour%20Migration%20Conference%202008.pdf>
- Petronijević, Vladimir, (2007): „Introduction“, u: *Migration Flows in Southeast Europe, a Compendium of National Perspectives*, Grupa 484, Beograd, 7-11
- <http://www.grupa484.org.rs/files/migration%20flows.pdf>

- Predojević-Despić, Jelena, (2010): „Ka razumevanju determinanti medjunarodnih migracija danas – teorijska perspektiva“, *Stanovništvo*, vol. 48, br. 1, str. 25-48
- Radić, Ivana, (2005): „Nacrt Ugovora o ustavu Evrope – novi institucionalni balans!?!“, u: Pavićević, Vladimir, Pavlović, Vladimir (ur.), *Rasprave o Evropi*, Beogradska otvorena škola, Beograd, 42-79
- Sajt Međunarodne organizacije za migracije: <http://www.iom.int/jahia/Jahia/about-migration/lang/en>
- Salt, John; Clarke, James, (2004): „International labor migration towards and within Europe“, *Population studies*, no. 44, Council of Europe, 9-61
- World Migration Report 2010 – The Future of Migration: Building Capacities for Change*, International Organization for Migration, 2010, http://publications.iom.int/bookstore/free/WMR_2010_ENGLISH.pdf